

УДК 378.014(477)

С. М. ДОМБРОВСЬКА

МЕХАНІЗМИ ВПРОВАДЖЕННЯ БОЛОНСЬКОГО ПРОЦЕСУ ЯК ОДНОГО З НАПРЯМІВ ДЕРЖАВНОЇ ОСВІТНЬОЇ ПОЛІТИКИ

Висвітлено результати досліджень процесів реформування вищої освіти в напрямку впровадження Болонської системи, а також на модернізацію навчального процесу в українських вищих навчальних закладах та заходи, які проводяться щодо розробки нової системи оцінювання знань студентів.

Ключові слова: вища освіта, реформа освіти, Національна доктрина, Болонський процес, вищі навчальні заклади.

The results of the research of the reforming processes of higher education in the course of the Bolognese system introduction. Perfection and modernization of educational process are in Ukrainian higher educational establishments and measures which are conducted in the institutes of higher in relation to development of the new system of evaluation of knowledge of students.

Key words: higher education, reform of education, National doctrine, Bologna process, higher educational establishments.

В епоху глобалізації найвпливовішими факторами соціальної динаміки стають інформація, наука й освіта. Конкурентоспроможною в майбутньому буде людина, яка опанувала основи наук, володіє новітніми способами сприйняття й передачі інформації, освічена й практично підготовлена, насамперед у професійному, мовному та світоглядному контексті. Саме в такому ключі розгортаються світові трансформаційні процеси в системі освіти, науки й інформаційних технологій.

Однією із прерогатив держави є формування самодостатньої конкурентоспроможної освітньої політики, особливо у сфері вищої школи. Вища освіта завжди відігравала провідну роль у суспільстві як інститут передачі й розподілу знань, основа забезпечення наукових досліджень і розвитку нових технологій, підтримки підприємств за допомогою тренінгів і винахідницької діяльності. У цих складних і важкопрогнозованих умовах успішна робота будь-якого ВНЗ неможлива без постійного вдосконалювання його діяльності, націленої, в першу чергу, на поліпшення якості освітніх, наукових, інформаційних і інших послуг. Але найважливішим показником, що визначає довгостроковий розвиток суспільства в тому або іншому напрямку, була й залишається якість освіти. Адже саме якість, здатність до здійснення інноваційної діяльності визначають імідж будь-якого ВНЗ у суспільній думці, його конкурентоспроможність, можливість залучати інтелектуальні й матеріальні ресурси, а отже, і створювати необхідні умови для подальшого підвищення якості освіти. Саме тому, напевно, в останні

роки Міністерство освіти й науки України постійно оновлює освітні стандарти, змінює застарілі й створює нові спеціальності.

Під час написання статті були використані праці, сучасних дослідників [1; 3], які аналізували вплив на навчальний та виховний процес впровадження Болонської системи освіти у вищих навчальних закладах України та прийняття Національної доктрини розвитку освіти [2] з аналізом окремих її пріоритетних напрямків.

Метою статті є розгляд та науковий аналіз державного формування освітньої політики та вдосконалення впровадження Болонського процесу у вищих навчальних закладах України.

У сучасному суспільстві вища освіта стає одним із визначальних чинників динамічного соціально-економічного розвитку країни. На сьогодні стає очевидним, що життя, достойне кожної людини, багато в чому визначається рівнем і якістю вищої освіти. А висока якість вищої освіти можлива тільки за умови наявності ефективного організаційно-економічного механізму управління вищою освітою. Державне управління вищою освітою в країнах світу розвивається і трансформується в нових умовах. На зміну централізованому жорсткому адміністративному контролю приходять гнучке управління автономними навчальними закладами, а вплив на їх діяльність здійснюється за допомогою різних організаційно-економічних методів та інструментів. Система вищої освіти України перебуває у процесі постійного вдосконалення, що зумовлено трансформаційними змінами в суспільстві. Нових підходів потребує вся система управління вищою освітою: механізм управління освітою державою, ефективність системи державного управління, необхідна розробка принципово нових підходів до форм і методів управління. Система державного управління має базуватися на механізмах і стимулах, що впливатимуть на поведінку вищих навчальних закладів (ВНЗ) і будуть примушувати їх підвищувати якість освітніх послуг та нести відповідальність за результати своєї діяльності. Україна чітко визначила орієнтир на входження в освітній простір Європи, здійснює модернізацію освітньої діяльності в контексті європейських вимог, дедалі наполегливіше працює над практичним приєднанням до Болонського процесу. Сьогодні мета державної політики щодо розвитку освіти полягає у створенні умов для розвитку особистості і творчої самореалізації кожного громадянина України, вихованні покоління людей, здатних ефективно працювати і навчатися протягом життя, оберігати і примножувати цінності національної культури та громадянського суспільства, розвивати і зміцнювати суверенну, незалежну, демократичну соціальну і правову державу як невід'ємну складову європейської та світової спільноти. У межах процесів європейської інтеграції, які охоплюють дедалі більше сфер життєдіяльності, включаючи й вищу освіту, Україна чітко визначила курс на входження в освітній і науковий простір Європи, на здійснення модернізації освітньої діяльності в контексті європейських вимог, на практичне приєднання до Болонського процесу. В основі Болонського процесу як стратегії розвитку лежить переконання, з яким погоджується більшість європейських країн і академічних організацій, що в епоху глобалізації необхідно

прагнути до максимальної сумісності систем вищої освіти. Досить зазначити, що з питання приєднання до Болонської декларації Міністерство освіти і науки України звернулось до міністрів освіти країн Європи. Від їх абсолютної більшості отримані запевнення в підтримці, проведені переговори з чільними представниками Європейського Союзу, Ради Європи, де вітчизняні цілі знайшли повну підтримку. Для вітчизняних ВНЗ, насамперед університетів, участь у Болонському процесі визначається як фактом приєднання до “Великої Хартії університетів” (“Magna Charta Universitatum”, 18 September 1988, p. 59), так і реалізацією її основних принципів – надання громадянам вищої освіти. Вектор сучасної політики й стратегії держави в розвитку національної системи освіти спрямований на її подальшу адаптацію до розумів соціально орієнтованої економіки, трансформації й інтеграції в європейське й світове співтовариство. Освіта в Україні має складну структуру європейського типу. Здійснено кроки по входженню української вищої школи в європейський освітній простір. Наведені у відповідність із міжнародними вимогами освітньо-кваліфікаційні рівні, ступінчастість вищої освіти й контроль за її якістю, завершується робота над відповідними стандартами освіти й професійної підготовки, що наближають вітчизняну вищу освіту до систем найбільш розвинених країн Європи.

У третє тисячоліття система освіти України вступає, визначивши свою власну політику й стратегію. Ключові положення цього процесу збігаються з основними тенденціями, характерними для інших розвинених країн світу, які впроваджують Болонський процес, є оригінальним методом, за допомогою якого лідери проекту “Єдина Європа” істотно прискорюють уніфікацію Європейського співтовариства й вирішують як його зовнішні, геополітичні й геокультурні, так і внутрішні проблеми: кадрові, соціальні, молодіжні й освітні. Включення ВНЗ до Болонського процесу, створення адаптованої до європейських і світових стандартів системи кваліфікацій працівників з вищою освітою і відповідним переліком напрямків повинне обумовити, на думку Міністерства освіти й науки, молоді і спорту України, зростання престижу національної освіти і її безумовного продукту – висококваліфікованих фахівців. Таким чином, Україна проходить зараз складний шлях пошуку й удосконалення системи національної підготовки фахівців з вищою освітою, намагаючись адаптувати освіту до єдиних європейських стандартів, ряд принципів і ідей якої є надзвичайно цікавими й корисними для розвитку української вищої освіти. Даний процес був викликаний безліччю факторів різного порядку й рівня, що впливають на інноваційний потенціал у тих трансформаційних контекстах, які сьогодні визначають зміст, характер і спрямованість радикальних перетворень у вищій школі. Болонські ідеї в основному погодяться із пріоритетними напрямками політики української держави в галузі освіти, які визначаються Конституцією України, законами України “Про освіту”, “Про вищу освіту”, Національною Доктриною розвитку освіти, указами Президента України, постановами Кабінету Міністрів України [3, с. 14]. У сучасних умовах відбувається модернізація системи вищої освіти, що базувалася б не тільки на процесі підготовки й засвоєнні сукупності

певних знань студентом, а й розвитком його наукових здібностей вирішувати реальні завдання, які з'являться перед ним як перед майбутнім фахівцем. Здійснено кроки по входженню української вищої школи в європейський освітній простір. Наведено у відповідність із міжнародними вимогами освітньо-кваліфікаційні рівні, ступінчастість вищої освіти й контроль за її якістю, завершується робота над відповідними стандартами освіти й професійної підготовки, що наближають вітчизняну освіту до освітніх систем найбільш розвинених країн Європи й миру. Цьому сприяють і масштабні міжнародні зв'язки Міністерства освіти й науки, молоді і спорту України, навчальних закладів з освітніми установами більш ніж п'ятдесятьох країн миру [Там же, с. 29].

Таким чином, оскільки Болонський процес безпосередньо пов'язаний із проблемою модернізації освіти, треба зупинитися на деяких вимогах до модернізації практик. Педагогічний і політичний консенсус, якого досягають на різного роду конференціях, присвячених майбутній європейській вищій освіті, є відбиттям процесів європейської інтеграції й багатомірного глобалізаційного процесу, що обумовлює структурні зміни в локальних системах вищої освіти. Феномен глобалізації вищої школи як один із наслідків Болонського процесу вимагає насамперед осмислення освіти. У цьому зв'язку слід зазначити, що при аналізі як самого Болонського процесу, так і його наслідків у вітчизняній літературі домінує формальний аспект, коли аналізуються насамперед формальні наслідки трансферу кредитів і взаємне визнання періодів навчання на рівні університетів. Звідси – підвищена увага до технологічної сторони євроінтеграційних перетворень, тому що навіть якісно скласти надмірно роздутий навчальний план вузівських спеціальностей у твердих рамках модулів і кредитів неможливо без уведення нових технологій.

Інновації Болонського процесу також націлені і на особистісно орієнтовану освіту. Тому розвиток творчих здібностей має стати одним із принципів організації навчально-виховного процесу у вищих навчальних закладах. Таким чином, навчально-виховний процес у вузах потрібно підпорядковувати розвиткові ще й творчого потенціалу студентів, тому що необхідність засвоєння все більшого обсягу інформації споживачами знань і водночас неможливість охоплення цієї інформації традиційними методами потребує створення нових технологій пізнання, вивчення потрібного матеріалу. Ці нові технології повинні створюватися з урахуванням набутого досвіду, технічних можливостей сьогодення й мати у своїй основі принципово відмінні від традиційних структур й форми пізнавальної діяльності. Нові структури, форми й технології повинні забезпечувати високий рівень функціональності набутих знань у поєднанні з можливістю їх практичного використання в якнайширшому спектрі професійних напрямів. Досягти цього дуже складно, про що свідчить педагогічний досвід новаций, які нерідко неспроможні вирішити поставлені часом завдання. Ще одним прикладом невідповідності форми і змісту проведених трансформацій сутності європейської освітньої системи є те, що вища освіта в Україні, на відміну від європейських країн, не домінує у

проведенні наукових досліджень, які є основою університетської підготовки. Це призвело до другорядності університетську науку в системі державних пріоритетів і в принципах її фінансування. Одна із причин – розрив між академічною й вузівською наукою. А результат – зниження наукової складової в потенціалі майбутнього фахівця. Однак людство не має іншого шляху, і тому проблеми освіти, про які йдеться, неминуче будуть розв'язані. Сьогодні ж поступово формується розуміння підходів до їх вирішення.

Комплексний аналіз системних, структурних і змістовних інновацій у системі вітчизняної вищої освіти дозволив переосмислити з позицій сьогодення історичний досвід розвитку вищої школи в Україні, узагальнити результати моніторингу змін, які відбувались у ній у період розбудови й самоствердження української державності. Таким чином, роль і місце вищої освіти зростає в економіці кожної країни, оскільки вища освіта є високоефективним інвестиційним ресурсом, призначення освіти полягає в необхідності формування особистості громадян та підготовки професійних працівників, дана галузь відіграє унікальну роль, готуючи висококваліфікованих спеціалістів для ринку праці, та створює умови для забезпечення стабільного розвитку економіки України. Вища освіта виступає важливим фактором забезпечення конкурентоспроможності країни, а в підвищенні конкурентоспроможності та інноваційному розвитку національної економіки провідну роль має відігравати сукупність ефективних політико-правових, економічних, соціально-культурних, технологічних та інфраструктурних факторів, які б забезпечували національну конкурентоспроможність вищої освіти та зміцнювали роль і місце вищої освіти.

Таким чином, інтерпретаційний розвиток на даному етапі інноваційного циклу – необхідний момент для освоєння самої болонської ідеї. Приєднання України до Болонського процесу припускає здійснення ряду структурних змін вітчизняної системи освіти, спрямованих на реалізацію основного змісту Болонської декларації – приведення національної системи освіти у відповідність із єдиним прийнятим стандартом. Освіта в Україні починає набувати форм, заданих Болонським рухом. Болонський процес, таким чином, здобуває рис певного орієнтира, а в деяких інтерпретаційних схемах – і еталону, на який повинна рівнятися українська вища школа.

Література:

1. Андрущенко В. П. Модернізація освіти: політика і практика / В. П. Андрущенко // Педагогіка і психологія. – 2002. – № 3. – С. 12–15.
2. Балбеко А. М. Новые подходы к управлению развитием высшей школой и задачи повышения качества высшего образования / А. М. Балбеко // Право и образование. – 2007. – № 12. – С. 4–8.
3. Вища школа України: реальність і тенденції розвитку : монографія / Г. І. Артемчук, В. В. Попович, Г. Г. Січкаренко. – К. : Ленвіт, 2004. – 176 с.

Надійшла до редколегії 08.04.2013 р.